PERSPECTIVA FILOSOFICĂ CU PRIVIRE LA SECURITATEA SOCIALĂ ÎN CONTEXT BELIGERANT

Martin TAMARA, drd. Institutul de Istorie
tamaracovali.avon@gmail.com

THE PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE REGARDING SOCIAL SECURITY IN A BELLIGERENT CON-TEXT

Security has always been an important term in people's lives and needs throughout the ages. Maslov's pyramid shows us that the need for security is the next step after physio-logical needs. Essentially, security has to do with the presence of peace, safety, enjoyment, and protection of human and physical resources or the absence of crisis or threats to human dignity, all of which facilitate the development and progress of any human society.

Keywords: philosophy, security, beligerant, society

Conceptul de securitate este adesea tratat ca unul simplu și evident de la sine înțeles în care luptele conceptuale sunt asupra modificatorilor și specificațiilor - securitate națională, securitate colectivă, securitate umană, securitatea mediului etc. Dar sensul securității ca atare s-a schimbat radical în cei peste 2.000 de ani de la apariția sa din limba latină. Semnificațiile au variat între pozitiv și negativ, obiectiv și subiectiv, precum și de la nivel de stat, individuale sau alte „obiecte de referință" [1, pag.80]. Sensul securității însă continua să rămână ambiguu, deoarece domeniul său de aplicare se extinde perpetuu. Din perspectiva clasică conceptul de securitate atrage semnificații diferite și puncte de vedere diferite. Securitatea este un concept important pe care îl dorește fiecare persoană umană și are una sau două semnificații, deși sfidează definiția precisă. Acest lucru explică poziția lui Barry Buzan (1991) [2, pag 17] care descrie securitatea ca un concept ambiguu și multidimensional în care factorii militari au atras atenția nepotrivită.

Perspectiva filosofică a conceptului de securitate o găsim folosită pentru prima dată în antichitate de către Marcus Tulio Cicero (106-43 î.Hr.) [3] care explică conceptul ca o stare de libertate și lipsă de anxietate de care trebuie să se îngrijească filosofii. Din această înțelegere destul de generală – și destul de europeană – a securității, conceptul de securitate umană se concentrează pe

individ (mai degrabă decât pe stat) și pe dreptul individului la siguranță personală, libertăți de bază și acces la prosperitate durabilă. Mai tirziu, Lucius Annaeus Seneca (c. 4 î.Hr.–65 î.Hr.) în lucrarea sa *Naturales quaestiones* [4] a întrebat: „Dar dacă pământul însuși provoacă distrugere, ce refugiu sau ajutor putem căuta?”, astfel el lărgește sensul conceptual al securității și descrie ,,*securitas''* nu ca ceva ce înseamna să te simți în siguranță, dar să păstrezi calmul chiar și atunci când te confrunți cu răul. Mai tîrziu, în perioada Imperiului Roman, termenul de *securitas folosit* ca slogan (pax et securitas) care în traducere înseamnă pace și securitate lărgește sensul conceptual de la individ spre tot ce îl înconjoară. La această promisiune se referă Apostolul Pavel în prima sa epistolă către Tesaloniceni: „Căci când vor zice: [pax et securitas]; atunci distrugerea bruscă vine peste ei, ca nașterea unei femei însărcinate; și nu vor scăpa” [5]. Martin Luther (1483-1546) a considerat că sentimentul de siguranță este mult mai problematic decât anxietatea și nu se referă doar la individ și trăirile acestuia . Astfel, sensul conceptului de securitate pe care îl avem astăzi se găsește pentru prima dată în filosofia lui Thomas Hobbes (1588 -1679) care explică securitatea ca o datorie a super-statului față de cetățenii săi. Leviatanul lui Hobbes conține încă o altă înțelegere a securității, pe care el o consideră esențială pentru existența societăților. În absența oricărei „alte siguranțe, decât... forțele proprii”, viața oamenilor este „solitară, săracă, urâtă, brutală și scurtă” [6]. Hobbes susține că fără securitate oamenii trăiesc într-o frică constantă. La prima vedere, acesta pare a fi un ecou al înțelegerii antice despre securitas. Dar pentru Hobbes, adevărata securitate presupune ca statul să ofere libertate de frică într-un sens larg.

Odată cu secolul al XVIII-lea și al XIX-lea, conceptul securității preia și alte conotații și un exemplu în acest sens este declarația de independență a SUA (1776) [7] în care ca principiu fundamental „securitatea” a devenit unul dintre „drepturile naturale și imprescriptibile ale omului”. „Securitatea [persoanei]” este, de asemenea, prezentată ca un drept al omului în articolul 3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) [8]. În secolul al XX-lea, securitatea persoanei a devenit un concept cheie pentru protejarea individului de stat, deoarece în secolul al XIX-lea securitatea devenise sinonim pentru „securitate națională”. Cel mai important, securitatea individuală a devenit un element de bază al securității umane. Pe lângă securitatea persoanei, un capitol din Raportul de dezvoltare umană 1994 intitulat „Noile dimensiuni ale securității umane”

menționează și securitatea economică, securitatea alimentară, securitatea sănătății, securitatea mediului, securitatea comunității și securitatea politică (Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare 1994).

În acest context încercăm să reliefăm o istorie a „securității" prin cele două faze. În prima fază termenul inventat de romani care invoca „securitas" ceea ce l-a însoțit încă de la început de ambivalență și conotații religioase. Conotații care la sfârșitul Evului Mediu au cedat în cea mai mare parte a teritoriului său „ certitudo'. Iar, începând cu Thomas Hobbes termenul devine unul dintre „marile cuvinte" paradigmatice ale statului modern. În această a doua fază, „securitatea" a devenit asociată cu geneza „super-statului" autoritar angajat în prevenirea războiului civil. Prin urmare, conceptul contemporan de „securitate" se dovedește a fi o combinație „himerică" între a) intenția vechilor atenieni de a preveni distrugerea imperiului lor, b) conotațiile religioase ale „securității" romane și c) intenția hobbesiană pentru a preveni starea incertă în societate care într-un final ia diverse dimensiuni și care pe lângă psihologie, finanțe, acces la informații, siguranță publică, apărare și chestiuni militare se ocupă de prevenirea stării de răzvoi între state și în întreaga lume.

Ceea ce se întâmplă în ultimul an în Ucraina este nu altceva decât încălcarea securității cetățenilor Ucraineni la viață, drepturi și libertăți umane iar țările din imediată apropiere și cele care se află pe același continent sunt supuse aceluiași risc.

Evident, sfârșitul pașnic al Războiului Rece și implozia Uniunii Sovietice în 1991 au semnalat zorii unei noi ere în securitatea europeană. După confruntarea ideologică și militară care a divizat continentul timp de mai bine de patru decenii, Europa — inclusiv Rusia — se reunea pe baza unei noi viziuni, îmbrățișată de toți ca fundament pentru o nouă ordine de securitate. Acea ordine de securitate, descrisă de liderii occidentali ca fiind o Europă întreagă, liberă și în pace cu ea însăși și cu vecinii săi, nu s-ar baza pe concepte atât de familiare precum echilibrul puterii sau echilibrul intereselor pentru a menține pacea pe continent. În schimb, s-ar baza pe toate națiunile europene – inclusiv Rusia – să își mențină angajamentul față de valorile comune și aderarea la un set de principii cheie care să le ghideze politicile externe și de securitate. Aceste principii respectau independența, suveranitatea și integritatea teritorială a tuturor națiunilor; abținerea de la folosirea forței pentru soluționarea disputelor internaționale;

permiterea libertății de alegere tuturor statelor de a-și urma politicile externe și de a intra în alianțe; și demonstrarea respectului pentru drepturile fundamentale ale omului și libertățile personale în aranjamentele politice interne ale statelor.

Concomitent consemnăm că, niciunul dintre aceste angajamente asumate de toate națiunile europene – inclusiv Rusia – nu a fost nou. Ei și-au avut antecedentele în Carta Națiunilor Unite (ONU) de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, precum și, mai recent, în Actul final de la Helsinki din 1975 [9]. Pentru a-și sublinia angajamentele și a le reînnoi pentru noua eră, șefii de stat sau de guvern ai tuturor națiunilor europene, Canada și Statele Unite s-au unit în 1990 pentru a semna Carta de la Paris [10] pentru o nouă Europă. În acel document, ei salutau noua eră a „democrației, păcii și unității în Europa" și, printre altele, s-au angajat să „rezolve disputele prin mijloace pașnice" și să apere „instituțiile democratice împotriva activităților care încalcă independența, egalitatea suverană sau integritatea teritorială a statelor participante."

Nu mai puțin interes prezintă ponderea Cății de la Paris căreia i s-a alăturat și Uniunea Sovietică și ale cărei angajamente au fost asumate de Rusia după implozia acesteia în 1991. În timp și celelalte societăți post-sovietice , inclusiv Republica Moldova și Ucraina s-au alăturat și l-au semnat. Deopotrivă și cele legate de Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, care a fost înființată pentru a implementa viziunea Cartei de la Paris.

Un alt pas major în evoluția Europei a fost semnarea în 1992 a Tratatului de la Maastricht [11]. A fost o piatră de hotar în procesul de integrare europeană – tot pe baza valorilor comune – care a transformat Comunitatea Europeană în Uniunea Europeană. Document prin intermediul căruia UE aspiră ca prin obiectivele de promovare și consolidare a instituțiilor democratice, de stabilire a unei uniuni monetare și de dezvoltare a unei politici externe și de securitate comune.

Dezvoltând subiectul remarcăm că, Uniunea Sovietică și, ulterior, Rusia au jucat roluri esențiale în această transformare a peisajului de securitate europeană, fiind de acord la sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990 să renunțe la imperiul exterior și interior în mod pașnic. La acea vreme, atât guvernul sovietic, cât și guvernul noului stat rus și-au declarat și și-au demonstrat în fapt angajamentul de a susține principiile de bază ale securității și stabilității europene.

Cu toate acestea, în timp ce restul continentului a sărbătorit începutul unei noi ere pașnice și armonioase în istoria europeană și a îmbrățișat viziunea Europei

întregi, libere și în pace cu ea însăși și cu vecinii săi, Rusia a avut un gând secundar. Ideea unui sistem de securitate european bazat pe un concept vag al valorilor comune nu s-a potrivit cu politica externă și instituția de securitate rusă. Chiar în următorul an, august 1993, atunci când Polonia și-a exprimat dorința de a adera la NATO, președintele rus Boris Elțin i-a trimis o scrisoare președintelui american de atunci Bill Clinton, în care își declară opoziția fermă față de apartenența la alianța Poloniei sau a oricărei alte țări din Europa Centrală sau de Est [12]. Un alt factor care a modelat percepția rusă a amenințărilor cu privire la securitatea NATO și europeană a fost conflictul din fosta Iugoslavie în care tacticile brutale ale armatei ruse în timpul războiului din 1994–1996 din Cecenia au atras o condamnare pe scară largă din partea Occidentului iar implicarea NATO in acest conflict din motive umanitare nu a făcut decît să întărească opoziția Rusiei la extinderea NATO. A urmat războiul din Transnistria (1991-1992), apoi razboiul Ruso- Georgian (1992-2008) ca într-un final în 2014, atunci în 2022 să ia amploare războiul cu Ucraina.

În contextul dat, invazia rusă în Ucraina a devenit un punct de basculantă pentru securitatea mondială, economia internațională și arhitectura noastră energetică globală. Nu este posibil să restrângem un asemenea război la o singură regiune în timp ce trăim într-o lume globalizată. Nu putem menține radiațiile la granițele geografice ale unei țări sau nu putem elimina o țară din fragilitatea lanțurilor de aprovizionare. Odată cu Războiul nedeclarat al Rusiei (2022) toate societățile ex-sovietice se simt în pericol și în nesiguranță politică și militară. Liderii ruși au intrat în război de trei ori pentru a împiedica cele trei societăți (Republica Moldova, Georgia și Ucraina) să se apropie de Occident și în cele din urmă să se alăture NATO.

Dat fiind starea actuală, Federația Rusă rămâne o amenințare pentru vecinii săi și se simte profund amenințată de aceștia. Astfel, situația instabilă din Estul Europei și Eurasiei este un produs al interacțiunii din ultimii douăzeci și cinci de ani a mai multor factori, ambii indigeni regiunilor lor de origine și rezultatul acțiunilor puterilor externe și al evoluțiilor externe [13, pag.17]. Principalul dintre acești factori este evoluția Rusiei de la un spectator liniștit disident, dar totuși în mare măsură pasiv în dezvoltarea arhitecturii de securitate euro-atlantice post-Război Rece la oponentul său activ și un stat capabil să proiecteze puterea în jurul periferiei sale și afirmându-se dincolo de vecinătatea sa imediată în apărarea intereselor sale. O serie de evenimente — Războiul ruso-georgian din 2008, anexarea Crimeii din

2014 și războiul hibrid din estul Ucrainei, apariția amenințărilor la adresa securității țărilor baltice, furtunile economice care lovesc vecinii Rusiei din Republica Moldova până în Tadjikistan — ilustrează cât de mult influențează FR să dețină securitatea și bunăstarea societăților post-sovietice, oricât de mult au încercat să lase această etichetă în urmă și să iasă din sfera de influență a acesteia. Remarcăm că FR continue să influențeze, rămânând un pilonul forte al securității în Europa de Est și Eurasia. Or. o FR stabilă, prosperă, sigură și prietenoasă este mult mai probabil să fie o sursă de același lucru pentru vecinii săi decât alternativa - una nesigură, instabilă și în luptă, care a aruncat o umbră lungă și întunecată asupra lor.

Bibliografie:

1. Bidu I., Troncotă C. *Coordonate de securitate.* București: Editura ANI, 2005.
2. Buzan B., *New Pattern of Global Security in the Twenty-First Century*. International Affairs, 1991.
3. https://www.britannica.com/biography/Cicero/Philosophy., accesat 07.01.2023
4. Seneca., translated by Thomas H. Corcoran. *Natural Questions,* Volume II: Books 4 7. Cambridge: Harvard University Press, 1972.
5. https://www.bibleref.com/1-Thessalonians/5/1-Thessalonians-5-3.html#:~:text=1%20Thessalonians%205%3A3%2C%20KJV,and%20they%20shall%20not%20escape., accesat 12.01.2023
6. Hobbes Th., *Leviatanul*. București: Editura Herald, 2017
7. https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/declarac89bia-de-independenc89bc483.pdf., accesat 08.01.2023
8. https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/22751., accesat 28.01.2023
9. http://www.osce.org/mc/39501, accesat 18.01.2022
10. http://www.osce .org/node/39516, accesat 15.12.2022.
11. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:xy0026, accesat 09.01.2023
12. http://www.nytimes.com/1993/10/02/world/yeltsin opposes-expansion-of-nato-in-eastern-europe.html, accesat 18.12.2022
13. Noica C., Hedeșiu E., Toma Gh., *Securitatea internațională sub impactul globalizării*. București: Editura ANI, 2007.